

Δυνατότητες αξιοποίησης του κοινωνικού λογισμικού στην ΑεξΑΕ

Πηνελόπη Μαρκέλλου

markel@ceid.upatras.gr

Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Περίληψη

Αντικείμενο της εργασίας είναι να παρουσιάσει τα αποτελέσματα έρευνας που στόχο είχε τη διερεύνηση των δυνατοτήτων αξιοποίησης του κοινωνικού λογισμικού στην ΑεξΑΕ και ειδικότερα των απόψεων, των αντιλήψεων, των στάσεων και των εκπαιδευτικών εμπειριών των φοιτητών του Προπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Πληροφορική» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Συγκεκριμένα, μελετήθηκαν: (α) ο βαθμός εξοικείωσης των φοιτητών με το κοινωνικό λογισμικό, (β) ο βαθμός αξιοποίησης του κοινωνικού λογισμικού στην εκπαιδευτική διαδικασία από τους φοιτητές και τους διδάσκοντες, (γ) αν το κοινωνικό λογισμικό μπορεί να υποστηρίξει την εκπαιδευτική διαδικασία και (δ) με ποιο τρόπο μπορεί να χρησιμοποιηθεί μελλοντικά από το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Λέξεις κλειδιά: ΑεξΑΕ, κοινωνικό λογισμικό, ΤΠΕ, κοινωνικά δίκτυα, ιστολόγια, wikis

Εισαγωγή

Η «Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση» (ΑεξΑΕ) έρχεται σήμερα να προσφέρει νέες εκπαιδευτικές ευκαιρίες και να διασφαλίσει την ελεύθερη πρόσβαση όλων των πολιτών στη δια βίου μάθηση. Υιοθετώντας μια «ανοικτή» φιλοσοφία, τα συστήματα ΑεξΑΕ άρουν τους περιορισμούς και τις ελλείψεις των παραδοσιακών εκπαιδευτικών συστημάτων που σχετίζονται με την υποχρέωση εισαγωγικών εξετάσεων, τη φυσική παρουσία του φοιτητή στις αίθουσες διδασκαλίας, το στενό φάσμα ηλικιών, το μονοσήμαντο καθορισμό της μορφωτικής πορείας από την αρχική επιλογή, την έλλειψη προσφοράς αυτοτελών μορφωτικών κύκλων μικρής διάρκειας, κλπ. Η δομή και ο τρόπος λειτουργίας τους παρουσιάζει σημαντική ευελιξία ώστε να ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες και στις απαιτήσεις των φοιτητών και των διδασκόντων, ενώ διέπονται από την αντίληψη ότι η μόρφωση είναι δικαίωμα όλων των ανθρώπων σε ολόκληρη τη διάρκεια της ζωής τους.

Υπάρχουν όμως και ορισμένα στοιχεία της που πρέπει να αντιμετωπισθούν με προσοχή. Ένα από αυτά είναι ότι οι φοιτητές μελετούν μόνοι τους και δεν έχουν πάντα τη δυνατότητα επικοινωνίας/συνεργασίας με το διδάσκοντα και τους συμμαθητές τους και κατ' επέκταση τη βοήθεια και την υποστήριξη (ακαδημαϊκή, πρακτική, ψυχολογική και τεχνολογική) που θα είχαν στο πλαίσιο μιας δια ζώσης εκπαιδευτικής ομάδας (Αθανασούλα-Ρέππα, 2003). Αυτό δυσκολεύει την προσπάθειά τους, χάνουν πιο εύκολα το ενδιαφέρον τους και τελικά παρατούν τις σπουδές τους (Κουστουράκης & Παναγιωτακόπουλος, 1999). Στο πρόβλημα αυτό η τεχνολογία και τα εργαλεία της μπορούν να συνεισφέρουν θετικά.

Τα τελευταία χρόνια οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) και ιδιαίτερα το Διαδίκτυο (Internet) με τη μορφή του Παγκοσμίου Ιστού Πληροφοριών (Web) άλλαξαν ριζικά τον τρόπο επικοινωνίας/συνεργασίας των ανθρώπων σε όλους τους τομείς της καθημερινής δραστηριότητας. Ανοίξαν το δρόμο για νέες μορφές αναζήτησης/διακίνησης των πληροφοριών, αν και η χρήση τους δεν συνεπάγεται αυτόματα και την κατάκτηση της

γνώσης, ιδιαίτερα στο νευραλγικό τομέα της Εκπαίδευσης. Οι χρήστες πλέον μπορούν να συμμετέχουν ενεργά στον εμπλουτισμό του διαδικτυακού περιεχομένου (εκπαιδευτικού ή μη) με εύκολο, εύχρηστο και γρήγορο τρόπο χωρίς να απαιτούνται ιδιαίτερες τεχνικές γνώσεις και ικανότητες. Το Διαδίκτυο έχει γίνει πιο «κοινωνικό» και επιτρέπει την οργάνωση, την αποθήκευση, την ενημέρωση, τη δημοσίευση και τη διάδοση πληροφοριών και αρχείων άμεσα και με ελάχιστο κόστος.

Το Web 2.0 ή social Web (κοινωνικό Web) αποτελεί την εξέλιξη του Web (ή Web 1.0) και σηματοδοτεί τη μετάβαση από το «Read Only Web» στο «Read/Write Web» όπου η συνεισφορά των πληροφοριών και της γνώσης είναι τόσο εύκολη όσο και η «κατανάλωσή» τους (O'Reilly, 2005). Αν και ο όρος δίνει την αίσθηση ότι αποτελεί μια νέα έκδοση του Web, στην ουσία πρόκειται για αλλαγή στον τρόπο που χρησιμοποιούνται οι ήδη υπάρχουσες τεχνολογίες, καθώς και στον τρόπο που οι σχεδιαστές πληροφοριακών συστημάτων και οι χρήστες χρησιμοποιούν το Web. Η κυρίαρχη τάση είναι να χρησιμοποιείται ως το μέσο (πλατφόρμα) πάνω στο οποίο «τρέχουν» οι εφαρμογές και οι υπηρεσίες, πολλές από τις οποίες μέχρι σήμερα «έτρεχαν» τοπικά στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές (H/Y).

Το Web 2.0 χαρακτηρίζεται από την αυξημένη αλληλεπίδραση μεταξύ των χρηστών, στην οποία πρωταγωνιστικό ρόλο έχουν τα εργαλεία κοινωνικού χαρακτήρα όπως τα κοινωνικά δίκτυα (social networks), τα ιστολόγια (blogs), οι ιστοχώροι δημιουργίας και επεξεργασίας περιεχομένου (wikis), οι κοινωνικοί σελιδοδείκτες (social bookmarking), τα κοινωνικά παιχνίδια (social gaming), κλπ. Η χρήση τους μπορεί να λύσει σε ένα βαθμό τα προβλήματα επικοινωνίας και συνεργασίας φοιτητών, διδασκόντων, θεσμικών και ακαδημαϊκών φορέων που οφείλονται στη φύση της ΑεξΑΕ (Parker & Chao, 2007). Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα έρευνα εστιάζει στην αξιοποίηση του κοινωνικού λογισμικού στην ΑεξΑΕ και ειδικότερα στις απόψεις, τις αντιλήψεις, τις στάσεις και τις εκπαιδευτικές εμπειρίες φοιτητών του Προπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Πληροφορική» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ).

Κοινωνικό Λογισμικό

Το κοινωνικό λογισμικό (social software) είναι ένας ευρύς όρος ο οποίος καλύπτει ποικιλία προσεγγίσεων που επιτρέπουν στους χρήστες να παράγουν περιεχόμενο, να δημιουργούν και να διαχειρίζονται εικονικά δίκτυα (virtual networks). Στην ουσία, περιλαμβάνει οποιοδήποτε εργαλείο ή εφαρμογή βοηθά δύο ή περισσότερα άτομα να επικοινωνήσουν/συνεργαστούν σε πραγματικό χρόνο (σύγχρονα) ή σε διαφορετικούς χρόνους (ασύγχρονα), όντας κάθε πρόσωπο σε διαφορετική τοποθεσία. Ανεξαρτήτως του χρόνου, της γεωγραφικής απόστασης ή της μορφής της συνεργασίας, απώτερος στόχος τους είναι η διαμόρφωση κοινοτήτων γνώσης (knowledge communities), όπου οι συμμετέχοντες προσφέρουν αλλά και λαμβάνουν συνεχώς πληροφορίες (Anderson, 2008).

Αποτελεί την εξέλιξη των συνεργατικών εργαλείων (cooperative software) και του groupware, λογισμικά δηλαδή και τεχνολογίες για την υποστήριξη ομάδων ανθρώπων που εργάζονται μαζί σε ένα έργο, συχνά σε διαφορετικούς χώρους (Bouras et al., 2008). Η διαφοροποίηση του κοινωνικού λογισμικού είναι ότι δίνει περισσότερη σημασία στις πληροφορίες και τους χρήστες και επιτρέπει τη δημιουργία ομάδων, χωρίς να θέτει προκαθορισμένους κανόνες (bottom-to-up μέθοδος). Το email, τα usenet news και τα discussion boards χρησιμοποιούνται εδώ και αρκετά χρόνια για να διευκολύνουν την επικοινωνία των χρηστών του Διαδικτύου, αλλά υπάρχουν και νέα εργαλεία που μπορούν να τους προσφέρουν πολλά πλεονεκτήματα όπως:

- Chat room ή χώρος συζήτησης και instant messaging ή συγχρονισμένη ανταλλαγή μηνυμάτων π.χ. MSN Messenger, Yahoo!Messenger, Google Talk, ICQ, Skype.
- Social network ή κοινωνικό δίκτυο π.χ. Facebook, MySpace, Hi5, LinkedIn.
- Blog ή weblog ή ιστολόγιο π.χ. Blogger, LiveJournal, TypePad, Pathfinder Blogs.
- Wiki ή ιστοχώρος δημιουργίας/επεξεργασίας περιεχομένου π.χ. Wikipedia.
- Tags, tagging ή ταξινόμηση υλικού με χρήση ετικετών π.χ. Del.icio.us, Flickr.
- Social bookmarking ή κοινωνικοί σελιδοδείκτες π.χ. Del.icio.us, Furl, Citeulike.
- Podcasting ή ενημέρωση αρχείων πολυμέσων π.χ. YouTube, Flickr.
- RSS feeds ή ενημέρωση για την ανανέωση του περιεχομένου ενός web site.
- Social search engine ή προσαρμοσμένη αναζήτηση π.χ. Google Co-op.
- Mash ups ή συνδυασμός δεδομένων και εφαρμογών π.χ. Google maps.
- Social gaming ή κοινωνικά παιχνίδια π.χ. Second Life.

Το Κοινωνικό Λογισμικό στην Εκπαίδευση

Τα τελευταία χρόνια, αρκετές μελέτες έχουν ασχοληθεί στο εξωτερικό, με τη διερεύνηση της χρήσης των εργαλείων κοινωνικού λογισμικού, κυρίως σε Τριτοβάθμιο επίπεδο.

Οι Sandars et al. (2008) μελέτησαν τη χρήση του κοινωνικού λογισμικού από τους φοιτητές της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Leeds. Συμπέραναν ότι οι φοιτητές το χρησιμοποιούν σε σημαντικό βαθμό, ιδιαίτερα το instant messaging, τα social networking sites και τα blogs, ενώ αναζητούν την επικοινωνία με «ομοϊδέατες», ανθρώπους ή ομάδες προκειμένου να δημιουργήσουν την προσωπική και επαγγελματική τους ταυτότητα. Από την άλλη μεριά, τα wikis (σε σχέση με τα discussion forums και τα blogs) θεωρούν ότι έχουν μεγαλύτερες προοπτικές οι Bernsteiner et al. (2008), οι οποίοι διερεύνησαν το βαθμό ενσωμάτωσής τους στην εκπαιδευτική διαδικασία στα Αυστριακά Πανεπιστήμια.

Οι Dalsgaard & Mathiasen (2008) παρακολούθησαν για τέσσερις μήνες ομάδες φοιτητών που χρησιμοποιούσαν ασύγχρονα discussion forums και διαμοιρασμό αρχείων. Αναφέρουν ότι οι φοιτητές συμμετείχαν ενεργά σε αυτά για να συζητήσουν, να προετοιμαστούν για τις δια ζώσης συναντήσεις, να ανταλλάξουν πληροφορίες και να συνεργαστούν στην εκπόνηση εργασιών. Τη χρήση του instant messaging από τους φοιτητές του Πανεπιστημίου Fontys διερεύνησαν οι De Bakker et al. (2007). Οι φοιτητές χρησιμοποιούν κυρίως το MSN και ακολουθούν: ICQ, Google Talk, IRC, AIM, Yahoo Messenger, ενώ διατηρούν εκτεταμένη λίστα «φίλων». Σε υψηλό ποσοστό 89% αξιοποιούν το εργαλείο σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες όπως συζήτηση και συνεργασία με άλλους φοιτητές, διαμοίραση αρχείων, συλλογή εκπαιδευτικών πόρων, εκπόνηση κοινών εργασιών, κλπ.

Ο Robertson (2008) ασχολήθηκε με τη διερεύνηση της χρήσης της τεχνολογίας wiki σε συνδυασμό με την πρόσωπο-με-πρόσωπο επικοινωνία, στο πλαίσιο ενός «μικτού» τύπου εκπαιδευτικού προγράμματος στο Πανεπιστήμιο RMIT, στην Αυστραλία. Κατέληξε ότι τα wikis μπορούν να προωθήσουν την εκπαιδευτική διαδικασία, ενώ κάνει προτάσεις και για το ρόλο του διδάσκοντα στη χρήση του εργαλείου. Προς την ίδια κατεύθυνση και οι Augar et al. (2004) ανέδειξαν διάφορους τρόπους αξιοποίησης των wikis για την προώθηση της κοινωνικής επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης των φοιτητών μέσω e-learning. Προτείνουν τη χρήση τους για τη γνώριμια των φοιτητών που συμμετέχουν, τη δημιουργία κοινοτήτων μάθησης, τη διάδοση πληροφοριών, τη δημιουργία και την αποθήκευση εκπαιδευτικών υλικών και τη συνεργατική παραγωγή εργασιών από ομάδες φοιτητών. Σε παρόμοια αποτελέσματα κατέληξε και ο Chao (2007), όπου οι φοιτητές δήλωσαν θετικοί στην υιοθέτησή του wiki από τις ομάδες εργασίας ως ημερολόγιο, για την επεξεργασία των απαιτήσεων, καθώς και για την παρακολούθηση δραστηριοτήτων και αναφορών.

Οι Jacobs & Williams (2004) εξέτασαν τις δυνατότητες των blogs σε φοιτητές της Νομικής Σχολής Harvard και της Σχολής Διοίκησης Επιχειρήσεων Brisbane. Τα ευρήματα ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά και προτείνεται η χρήση των blogs ως υπηρεσίες των LMS συστημάτων των Πανεπιστημίων. Με την αξιοποίηση των blogs στο ΜΠΣ e-Επιχειρείν που υποστηρίζεται από την πλατφόρμα Moodle ασχολείται και η Sulcic (2008). Οι φοιτητές μέσω του blogging μπορούν να εξοικειωθούν περισσότερο με τις τεχνολογίες Web 2.0 και να επεκτείνουν τις γνώσεις τους στο ερευνητικό τους πεδίο.

Στην Ελλάδα, η μόνη σχετική έρευνα αφορούσε στη διερεύνηση της εξοικείωσης των Ελλήνων-Κυπρίων επιστημόνων πληροφόρησης με τις υπηρεσίες Web 2.0 (Ανδρέου κ. α., 2008). Από τα αποτελέσματα φάνηκε ότι οι βιβλιοθηκονόμοι μπορούν με επιτυχία να ανταπεξέλθουν στις τεχνολογικές προκλήσεις, δημιουργώντας νέες υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας (Κατσαρού, 2007). Η ερευνητική ομάδα GreekLIS που δραστηριοποιείται στην περιοχή, παρακολουθεί και ενημερώνει τη βιβλιοθηκονομική κοινότητα για τις εξελίξεις, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στη διάδοση των Web 2.0 εφαρμογών στις βιβλιοθήκες και στους βιβλιοθηκονόμους (GreekLIS, 2009).

Μεθοδολογία Υλοποίησης

Σκοπός της έρευνας ήταν να μελετήσει τις δυνατότητες αξιοποίησης του κοινωνικού λογισμικού στην ΑεξΑΕ, ειδικότερα από τους φοιτητές του ΕΑΠ. Η διερεύνηση των παραγόντων που μπορεί να προωθήσουν ή να δυσχεράνουν την επικοινωνία/συνεργασία των φοιτητών με τους διδάσκοντες μπορεί να συμβάλει στην καλύτερη καθοδήγηση των πρώτων και στην επίτευξη των μαθησιακών στόχων τους. Επιπλέον, από τη μελέτη της βιβλιογραφίας στην περιοχή, παρατηρήθηκε έλλειμμα όσον αφορά στη χρήση του κοινωνικού λογισμικού στην ΑεξΑΕ στη χώρα μας, γεγονός που αποτέλεσε μια επιπλέον πρόκληση για την υλοποίηση της έρευνας. Με βάση τα παραπάνω διατυπώθηκαν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- Πόσο εξοικειωμένοι είναι οι φοιτητές με το κοινωνικό λογισμικό και σε τι βαθμό αξιοποιείται στην εκπαιδευτική διαδικασία; Ποιες είναι οι αντιλήψεις τους όσον αφορά στη χρησιμότητά του στην εκπαιδευτική διαδικασία;
- Σε ποιο βαθμό οι φοιτητές είχαν ακαδημαϊκή, πρακτική, ψυχολογική και τεχνολογική υποστήριξη από το διδάσκοντα μέσα από τη χρήση του κοινωνικού λογισμικού; Αντιμετώπισαν δυσκολίες στην αξιοποίησή του και πως ανταπεξήλθαν σε αυτές;
- Ποια μέτρα θεωρούν οι φοιτητές ότι θα μπορούσε να υιοθετήσει το ΕΑΠ προκειμένου να υποστηρίξει αποτελεσματικά την εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από την αξιοποίηση του κοινωνικού λογισμικού;
- Υπάρχει επίδραση παραγόντων π.χ. φύλο, ηλικία, επαγγελματική/οικογενειακή κατάσταση, τόπος διαμονής, μορφωτικό επίπεδο, εξοικείωση με ΤΠΕ, έτος σπουδών των φοιτητών στην αξιοποίηση του κοινωνικού λογισμικού;

Η έρευνα διεξήχθη το ακαδημαϊκό έτος 2008-2009 στους φοιτητές του ΕΑΠ που παρακολουθούσαν το ΠΠΣ «Πληροφορική». Η επιλογή αυτή προκρίθηκε λόγω της εξοικείωσης των φοιτητών του συγκεκριμένου Προγράμματος με τη χρήση και την αξιοποίηση των ΤΠΕ τόσο στην καθημερινή τους ζωή, όσο και στις σπουδές τους. Ο πληθυσμός της έρευνας ήταν 2.710 φοιτητές και ισούται με τον αριθμό των φοιτητών που παρακολουθούσαν τις 16 Θεματικές Ενότητες (ΘΕ) του ΠΠΣ «Πληροφορική» (εκτός των φοιτητών που εκπονούσαν διπλωματική εργασία) σε ένα σύνολο 16.763 φοιτητών όλων των ΠΠΣ του ΕΑΠ. Για τη συλλογή των δεδομένων από τον πληθυσμό-στόχο επιλέχθηκε η «δειγματοληψία κατά συστάδες». Ως συστάδα θεωρήθηκε κάθε Τμήμα μιας ΘΕ. Ο αριθμός

των φοιτητών ανά Τμήμα κυμαινόταν από 15-30 φοιτητές. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 30 από τα 173 συνολικά Τμήματα των ΘΕ, ποσοστό 17,34%. Συγκεκριμένα, οι φοιτητές που συμμετείχαν ήταν 240, 66,3% άνδρες και 33,7% γυναίκες, 77,1% της ηλικιακής ομάδας 31-45 ετών, 46,2% άγαμοι και 62,1% διαμένουν σε μεγαλουπόλεις.

Ο τύπος της παρούσας έρευνας ήταν η επισκόπηση. Η προσέγγιση ήταν η ποσοτική και ως μέσο συλλογής δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το έντυπο/ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο. Η σύνταξή του βασίστηκε στα διατυπωμένα ερευνητικά ερωτήματα, ενώ αναζητήθηκαν και στη βιβλιογραφία σχετικά πρότυπα ερωτηματολόγια. Κύριο μέλημα ήταν η σαφήνεια των ερωτήσεων, η κάλυψη πολλαπλών πτυχών του προβλήματος και η εύκολη απάντησή τους. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε ερωτήσεις κυρίως κλειστού τύπου. Πριν τη διανομή του, δόθηκε πιλοτικά σε μικρό αριθμό υποκειμένων που αποτελούνταν από φοιτητές/καθηγητές του ΠΠΣ «Πληροφορική» καθώς και εμπειρογνώμονες της Πληροφορικής, για να διαπιστωθεί η ποιότητά του. Στη συνέχεια, η τελική του μορφή διανεμήθηκε στο επιλεγμένο δείγμα της έρευνας. Μετά τη συλλογή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε η φάση της κωδικοποίησής τους. Συλλέχθηκαν κυρίως ποσοτικά και λίγα ποιοτικά δεδομένα και στοιχεία για την ερμηνεία τους. Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκαν περιγραφική και επαγωγική στατιστική με τη χρήση του πακέτου στατιστικής επεξεργασίας δεδομένων SPSS v.17.0 και του προγράμματος λογιστικών φύλλων Microsoft Excel 2007.

Αποτελέσματα Έρευνας

Οι φοιτητές που συμμετείχαν στην έρευνα είναι ιδιαίτερα εξοικειωμένοι με τη χρήση των ΤΠΕ και του Διαδικτύου. Χρησιμοποιούν τα εργαλεία αυτά καθημερινά για αποστολή/λήψη emails, αναζήτηση πληροφοριών/εκπαιδευτικού υλικού, download/upload αρχείων, διάβασμα εφημερίδων/περιοδικών, συζήτηση μέσω chat rooms/instant messaging, παραγγελία προϊόντων/υπηρεσιών, συναλλαγές με Δημόσιο και τράπεζες, συμμετοχή σε sites κοινωνικής δικτύωσης, δημιουργία/ενημέρωση web sites και blogs, κλπ.

Ιδιαίτερα ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι το 83,4% των φοιτητών δηλώνει αρκετή έως πάρα πολύ μεγάλη εξοικείωση με το κοινωνικό λογισμικό, κυρίως με τα chat rooms, το instant messaging, τα social networks, τα wiki, τα blogs, το podcasting, και ακολουθούν τα mash ups, τα social search engines, τα RSS feeds, τα social games, τα social bookmarks και το tagging. Παρατηρήθηκαν υψηλότερα ποσοστά σε εργαλεία που οι φοιτητές θεωρούν ότι μπορεί να έχουν εκπαιδευτική διάσταση, ενώ από τα networking sites προτιμούν το Facebook, MSN, YouTube, MySpace και το ελληνικό Zoo.gr. Προσωπική ιστοσελίδα διατηρούν 4 στους 10 φοιτητές, αν και δεν την ενημερώνουν συχνά. Για την επικοινωνία με τους φίλους τους, από τους ηλεκτρονικούς τρόπους χρησιμοποιούν emails, chat rooms, instant messaging, διαδικτυακό τηλέφωνο και τα sites κοινωνικής δικτύωσης.

Οι φοιτητές επικοινωνούν και συνεργάζονται ηλεκτρονικά πιο συχνά με τους καθηγητές παρά με τους συμμαθητές τους. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από τη φύση της ΑεξΑΕ που απαιτεί την αμφίδρομη επικοινωνία/συνεργασία φοιτητών και καθηγητών (Καμέας, 2004). Επίσης, μελετούν ηλεκτρονικό εκπαιδευτικό περιεχόμενο, αναζητούν βιβλιογραφικές πηγές, έχουν πρόσβαση σε ηλεκτρονικούς εκπαιδευτικούς πόρους και χρησιμοποιούν online τεστ και ασκήσεις αυτοαξιολόγησης. Προτιμούν να αναζητούν εκπαιδευτικούς πόρους στο site του ΕΑΠ, ίσως και λόγω της ευκολίας πρόσβασής του, σε σχέση με άλλα online sites.

Η συμμετοχή σε forums και web sites κυμαίνεται σε μέτρια επίπεδα. Η πλειοψηφία δεν διατηρεί προσωπικό blog, ούτε σχολιάζει σε blogs και wikis τρίτων. Επίσης, 1 στους 2 δεν «ανεβάζει» αρχεία στο Web ή το κάνει σπάνια. Είναι άλλωστε πιο εύκολο να «κατεβάζουν» αρχεία και αυτό αποδεικνύεται και από τα υψηλά ποσοστά που έλαβαν η πρόσβαση σε ηχητικό περιεχόμενο (π.χ. mp3) και online βίντεο (π.χ. YouTube και Google Video).

Περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες δήλωσαν ότι παίζουν ομαδικά ή ατομικά ηλεκτρονικά παιχνίδια οπάνια ή ποτέ. Αυτό ίσως να εξηγείται από την έλλειψη χρόνου των φοιτητών, λόγω αυξημένων επαγγελματικών, οικογενειακών και κοινωνικών υποχρεώσεων. Αρκετοί ασχολούνται με τη διαμοίραση αρχείων (π.χ. ταινίες, μουσική, λογισμικό, κλπ.), ενώ μικρότερα ποσοστά καταγράφονται για τη διαμοίραση πληροφοριών (π.χ. bookmarks, web links, κλπ.). Σε χαμηλά επίπεδα συμμετοχής κινούνται οι ηλεκτρονικές κοινότητες τύπου Second Life και το social bookmarking, ενώ σε σημαντικό βαθμό χρησιμοποιούν τα εργαλεία συγχρονισμένης ανταλλαγής μηνυμάτων instant messaging και chat rooms.

Στη χρήση των παραπάνω ηλεκτρονικών μέσων στην ΑεξΑΕ, διαφάνηκε και σε αρκετές περιπτώσεις επιβεβαιώθηκε και στατιστικά, μια προτίμηση: (α) των ανδρών φοιτητών, που είναι περισσότερο εξοικειωμένοι με τις ΤΠΕ, (β) των γυναικών φοιτητριών, όταν το μέσο είχε κοινωνική διάσταση π.χ. ηλεκτρονική επικοινωνία/συνεργασία, (γ) των φοιτητών μικρότερων ηλικιακών ομάδων, συνήθως ≤ 30 , (δ) των άγαμων φοιτητών, (ε) των φοιτητών με μεγαλύτερη εξοικείωση στις ΤΠΕ, (στ) των φοιτητών των μεγαλουπόλεων, (ζ) των φοιτητών με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο, (η) των φοιτητών των ΘΕ μεγαλύτερων ετών.

Για την επικοινωνία με τους συμφοιτητές και τους καθηγητές, οι φοιτητές καθολικά προτιμούν το email και ακολούθως το τηλέφωνο και την πρόσωπο-με-πρόσωπο επαφή (ΟΣΣ). Άλλοι ηλεκτρονικοί τρόποι είναι: chat rooms/instant messaging, discussion forums, διαδικτυακό τηλέφωνο, ενώ τα ποσοστά των sites κοινωνικής δικτύωσης και των blogs είναι χαμηλά. Είναι φανερό ότι τα μέσα που απαιτούν ταυτόχρονη online παρουσία φοιτητή-καθηγητή δεν προτιμούνται. Το κοινωνικό λογισμικό ενώ χρησιμοποιείται στο φιλικό περιβάλλον, δεν αποτελεί συνηθισμένη εκπαιδευτική πρακτική. Το γεγονός αυτό μπορεί να υποδηλώνει μικρή εξοικείωση των καθηγητών με τα εργαλεία, αφού απαιτούν γνώσεις και δεξιότητες ΤΠΕ που ενδεχομένως δεν διαθέτουν.

Οι συμμετέχοντες διατηρούν μια θετική στάση ως προς την αξιοποίηση του κοινωνικού λογισμικού στο πλαίσιο των σπουδών τους στο ΕΑΠ (αρνητικοί είναι 2/10). Οι γυναίκες, οι μικρότεροι σε ηλικία, οι άγαμοι και όσοι έχουν υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο, εξοικείωση με τις ΤΠΕ και παρακολουθούν ΘΕ των μεγαλύτερων ετών είναι πιο δεκτικοί. Η πλειοψηφία τους όμως δεν έχει εμπειρία από τη χρήση του στις μέχρι σήμερα σπουδές τους. Λίγοι καθηγητές το έχουν χρησιμοποιήσει στην πράξη π.χ. Forums, Skype, Moodle, Centra, Portal ΕΑΠ και MSN. Επίσης, πιστεύουν ότι έλαβαν ή θα λάμβαναν ακαδημαϊκή, πρακτική, ψυχολογική και τεχνολογική υποστήριξη από τη χρήση του κοινωνικού λογισμικού.

Οι φοιτητές εκφράζουν θετική άποψη για τις δυνατότητες του κοινωνικού λογισμικού ως προς την υποστήριξη της επικοινωνίας, της συνεργασίας και γενικότερα της διαδικασίας μάθησης στην ΑεξΑΕ. Θεωρούν ότι αποτελούν χρήσιμα εργαλεία τόσο για τους ίδιους, όσο και για τους καθηγητές τους. Επιπρόσθετα, μπορούν να αξιοποιηθούν για τη διατήρηση της επικοινωνίας/συνεργασίας φοιτητών και καθηγητών και μετά το πέρας των σπουδών.

Οι φοιτητές αξιολογούν ότι το κοινωνικό λογισμικό μπορεί να ενισχύσει θετικά την ΑεξΑΕ (μόνο 1 στους 10 φοιτητές δήλωσε το αντίθετο). Η καλύτερη ενημέρωση σχετικά με τα μαθήματα και τις σπουδές στο ΕΑΠ, η διευκόλυνση στην επικοινωνία με τους συμφοιτητές/διδάσκοντες, καθώς και η εύκολη πρόσβαση σε πληροφορίες και εκπαιδευτικό υλικό θεωρούνται από τους φοιτητές ως οι πιο θετικές αλλαγές από τη χρήση του κοινωνικού λογισμικού. Ακολουθούν η ενίσχυση της συνεργασίας με τους συμφοιτητές/διδάσκοντες, το αίσθημα ομαδικότητας που μπορούν να προσφέρουν και η εξοικονόμηση χρόνου.

Σε συντριπτικό ποσοστό οι φοιτητές πιστεύουν ότι δεν θα αντιμετώπιζαν προβλήματα στη χρήση του κοινωνικού λογισμικού. Εκτιμούν ότι οι βασικές δυσκολίες για την αξιοποίησή του στην ΑεξΑΕ είναι η χαμηλή ταχύτητα σύνδεσης με το Internet, η έλλειψη ενημέρωσης για τα πλεονεκτήματά του, οι περιορισμένες γνώσεις/εμπειρίες στη χρήση του,

θέματα ασφάλειας, ιδιωτικότητας και προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας τους, η έλλειψη τεχνικής υποστήριξης και η απαίτηση εξειδικευμένου υλικού/λογισμικού.

Το ΕΑΠ θα μπορούσε να λάβει μια σειρά από μέτρα προκειμένου να διευκολύνει και να υποστηρίξει αποτελεσματικά την εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από την αξιοποίηση του κοινωνικού λογισμικού. Ένα πρώτο σημαντικό μέτρο, σύμφωνα με τους φοιτητές, είναι η παροχή ευρυζωνικής σύνδεσης στο Internet με χαμηλό ή μηδενικό κόστος. Κατά δεύτερο λόγο, το ΕΑΠ θα μπορούσε να διοργανώσει σχετικά σεμινάρια ή μαθήματα ή να παρέχει εκπαιδευτικό υλικό για τη χρήση του κοινωνικού λογισμικού. Άλλα μέτρα θα ήταν η παροχή εξειδικευμένου λογισμικού/υλικού με χαμηλό ή μηδενικό κόστος, η παροχή τεχνικής υποστήριξης για την επίλυση προβλημάτων, η ενημέρωση σχετικά με τα πλεονεκτήματα του κοινωνικού λογισμικού, η παροχή μέτρων ασφαλείας και προστασίας της ιδιωτικότητας και της πνευματικής ιδιοκτησίας των χρηστών.

Συμπεράσματα και Μελλοντικές Επεκτάσεις

Η ΑεξΑΕ στη χώρα μας αποτελεί μια σχετικά νέα μορφή εκπαίδευσης και σε Τριτοβάθμιο επίπεδο παρέχεται μόνο από το ΕΑΠ. Σε παγκόσμια κλίμακα όμως έχει να επιδείξει μια μακρόχρονη ιστορία και προσπάθεια για να ανταποκριθεί στις ολοένα αυξανόμενες ανάγκες εκπαίδευσης/κατάρτισης, που συχνά η συμβατική εκπαίδευση αδυνατεί να καλύψει. Με τη διάδοση των ΤΠΕ και του Διαδικτύου, η ΑεξΑΕ μπορεί να αποκτήσει μια νέα διάσταση και να απευθυνθεί σε ακόμα μεγαλύτερες ομάδες πληθυσμού.

Ένα βασικό στοιχείο της ΑεξΑΕ είναι η επικοινωνία και η συνεργασία των φοιτητών με τους συμφοιτητές, τους διδάσκοντες, τη Γραμματεία και άλλους φορείς, που μπορεί να είναι δια ζώσης, τηλεφωνική, έντυπη, ηλεκτρονική, κλπ. Ιδιαίτερα, στην ηλεκτρονική μορφή της, ο ρόλος του κοινωνικού λογισμικού μπορεί να αποδειχθεί καταλυτικός. Αυτές οι νέες υπηρεσίες και εργαλεία χαρακτηρίζονται από διαδραστικότητα, επικοινωνία, συνεργασία, συνεισφορά, διαμοιρασμό, κοινότητα, δυναμικό περιεχόμενο, κλπ. και επιτρέπουν στους χρήστες να συμμετέχουν έμπρακτα, εύκολα, γρήγορα και συνήθως δωρεάν.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι: (α) η ΑεξΑΕ τα προσεχή χρόνια θα αποτελέσει βασική μορφή μάθησης, καθώς εξυπηρετεί τις σύγχρονες οικονομικοκοινωνικές ανάγκες/απαιτήσεις, (β) η ποιότητα επικοινωνίας/συνεργασίας διδασκόμενων και διδασκόντων είναι προϋπόθεση στην ΑεξΑΕ, και (γ) η χρήση των ΤΠΕ και του Διαδικτύου αποτελούν κομβικό στοιχείο στα εξ αποστάσεως προγράμματα, θεωρήθηκε επιτακτική η ανάγκη διερεύνησης του ρόλου του κοινωνικού λογισμικού στην ΑεξΑΕ. Απώτερος στόχος ήταν η καλύτερη καθοδήγηση των φοιτητών και η επίτευξη των μαθησιακών στόχων τους, οδηγώντας σε προγράμματα ΑεξΑΕ πιο ανταγωνιστικά που προσφέρουν προστιθέμενη αξία για το χρόνο, τον κόπο και τα χρήματα που δαπανώνται. Αν και συχνά εκφράζονται ανησυχίες και φόβοι για τη χρήση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση, φαίνεται ότι αυτό δεν ισχύει για τους φοιτητές που συμμετείχαν στην έρευνα. Οι απαντήσεις τους οδήγησαν σε μια σειρά από ενδιαφέροντα συμπεράσματα που αναλύθηκαν προηγούμενα. Τέλος, ακολουθούν προτεινόμενες επεκτάσεις της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας:

- Επέκταση της έρευνας στο σύνολο των φοιτητών του ΕΑΠ (ΠΠΣ, ΜΠΣ, αποφοίτων). Σύγκριση αποτελεσμάτων μεταξύ ΠΠΣ «Πληροφορική» και άλλων ΠΠΣ, ΜΠΣ ή/και αποφοίτων (Πληροφορικής και μη).
- Διερεύνηση των απόψεων, των αντιλήψεων, των στάσεων και των εμπειριών των διδασκόντων του ΕΑΠ σχετικά με τη χρήση και την προοπτική αξιοποίησης των εργαλείων κοινωνικού λογισμικού στην ΑεξΑΕ.

- Ανίχνευση των αλλαγών στη διδακτική διαδικασία από τη χρήση του κοινωνικού λογισμικού και διασαύρωση των αποτελεσμάτων με δεδομένα από αντίστοιχες έρευνες που έχουν διενεργηθεί στο εξωτερικό.
- Περαιτέρω διερεύνηση και εξειδίκευση του παράγοντα αξιολόγηση κοινωνικού λογισμικού και σύνδεσή του με τη χρήση του στην ΑεξΑΕ.
- Επεξεργασία χαρακτηριστικών του κοινωνικού λογισμικού και σύνδεση αυτών με τις αρχές μάθησης των ενηλίκων.

Αναφορές

- Anderson, T. (2008). Social software to support distance education learners. *Theory and Practice of Online Learning*, Chapter 9 (pp. 221-241). Au Press.
- Augar, N., Raitman, R., & Zhou, W. (2004). Teaching and learning online with wikis. In *beyond the comfort zone. 21st ASCILITE Conference* (pp. 95-104). Perth.
- Bernsteiner, R., Ostermann, H., & Staudinger, R. (2008). Facilitating E-learning with social software: attitudes and usage from the students' point of view. *International Journal of Web-based Learning and Teaching Technologies*, 3(3), 16-33.
- Bouras, C., Giannaka, E., & Tsiatsos, T. (2008). E-collaboration concepts, systems, and applications. In M. Freire & M. Pereira, (eds.), *Encyclopedia of Internet Technologies and Applications* (pp. 165-171). Hersey, NY: Information Science Reference.
- Chao, J. (2007). Student project collaboration using wikis. *20th Conference on Software Engineering Education & Training* (pp. 255-261). Washington, DC.
- Dalsgaard, C., & Mathiasen, H. (2008). Self-organized learning environments and university students' use of social software: A system theoretical perspective. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 5(2).
- De Bakker, G., Sloep, P., & Jochems, W. (2007). Students and instant messaging: survey on current use and demands for higher education. *Research in Learning Technology*, 15(2), 143-153.
- GreekLIS (2009). Greek librarians and information scientists. <http://greeklis.org>
- Jacobs, J., & Williams, J.B. (2004). Exploring the use of blogs as learning spaces in the higher education sector. *Australasian Journal of Educational Technology*, 20(2), 232-247.
- O'Reilly, T. (2005). *What is Web 2.0 design patterns and business models for the next generation of software*. Ανακτήθηκε από <http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html>
- Parker, K.R., & Chao, J.T. (2007). *Wiki as a teaching tool. Interdisciplinary journal of knowledge and learning objects*. Ανακτήθηκε από <http://ijklo.org/Volume3/IJKLOv3p057-072Parker284.pdf>
- Robertson, I. (2008). Learners' attitudes to Wiki technology in problem based, blended learning for vocational teacher education. *Australasian Journal of Educational Technology*, 24(4), 425-441.
- Sandars, J., Homer, M., Pell, G., & Croker, T. (2008). Web 2.0 and Social software: The medical student way of e-learning. *Medical Teacher*, 1-5.
- Sulcic, V. (2008). Blogging in tertiary education. *International Conference WWW/Internet '08* (pp. 27-33). IADIS.
- Αθανασούλα-Ρέππα, Α. (2003). Ο καθηγητής σύμβουλος και η παρέμβασή του στην αντιμετώπιση του άγχους των εκπαιδευομένων στην ΑεξΑΕ. *2ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την ΑεξΑΕ.*, Ε.Α.Π.
- Ανδρέου, Ι., Γαϊτάνου, Π., Γαρουφάλου, Ε., Κουτσομύχα, Δ., & Κριεζή, Β. (2008). Έρευνα για την εξοικείωση των ελλήνων και κυπρίων επιστημόνων πληροφόρησης με τις Web 2.0 Υπηρεσίες. *Πρακτικά 17ου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*. Ιωάννινα.
- Καμέας, Α. (2004). Υποστήριξη των φοιτητών που εκπονούν πτυχιακή εργασία στο πρόγραμμα σπουδών πληροφορικής του ΕΑΠ. Στο Μ. Γρηγοριάδου, Α. Ράπτης, Σ. Βοσνιάδου & Χ. Κωνηγός (επιμ.), *4ο Συνέδριο ΕΤΠΕ* (σ. 430-432). Αθήνα.
- Κατσαρού, Γ. (2007). Τα ιστολόγια ως μέσο επικοινωνίας ανάμεσα σε βιβλιοθήκες και βιβλιοθηκονόμους. *16ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών* (σ. 329-345). Πειραιάς.
- Κουτσουράκης, Γ., & Παναγιωτακόπουλος Χ. (1999). Ανοικτά πανεπιστήμια και παραδοσιακά ΑΕΙ: συμπτώσεις, ομοιότητες και διαφορές. *Θ' Διεθνές Παιδαγωγικό Συνέδριο*. Βόλος.